

Een dwars weekblad in oorlogstijd

Een vergelijkend onderzoek naar de berichtgeving over de Vietnamoorlog in opinieweekblad *De Groene Amsterdammer* in 1964-1975



Auteur: Koen van Teijlingen

Studentnummer: 4196961

Bachelorscriptie Geschiedenis

Radboud Universiteit Nijmegen

Datum: 15-05-2018

Begeleider: Dr. Adriejan van Veen

Droom maar niet te veel van al die dode mensen.

Droom maar fijn van overwinning en van macht.

Denk maar niet aan al die vredeswensen.

Meneer de president, slaap zacht.

*Boudewijn de Groot - Welterusten meneer de President (1966)*¹

¹ Boudewijn de Groot, 'Welterusten, mijnheer de president', *antiwar songs*
<<https://www.antiwarsons.org/canzone.php?id=950&lang=en>> [geraadpleegd op 11-05-2018].

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Hoofdstuk 1: Hoe positioneerde <i>De Groene Amsterdammer</i> zich in het Nederlandse perslandschap van de roerige jaren zestig en zeventig?.....	9
Hoofdstuk 2: Hoe verliep de Vietnamoorlog en wat waren de reacties vanuit de internationale en Nederlandse pers?.....	14
Hoofdstuk 3: In hoeverre zijn er verschillen of overeenkomsten te constateren in de berichtgeving tussen <i>De Groene Amsterdammer</i> en de internationale en Nederlandse pers in de periode 1964-1975?.....	19
Slotbeschouwing	25
Bibliografie	28

In de ochtend van 8 maart 1965 werd vlak ten noorden van de Vietnamese stad Da Nang het 'US Marine Corps Battalion Landing Team 3/9' aan land gezet. Later op de dag zou een tweede bataljon per vliegtuig volgen. De landing van 8 maart was het begin van de opbouw van een omvangrijke Amerikaanse troepenmacht, die direct werd ingezet bij de dagelijkse gevechten met het Nationaal Bevrijdingsfront. Eind 1965 zouden zich al meer dan 180.000 Amerikaanse soldaten in Vietnam bevinden. Zo begon een periode van tien jaar waarin de Verenigde Staten een dreigende ineenstorting van het regime in Zuid-Vietnam wilden voorkomen. De Amerikaanse betrokkenheid liep echter uit op een mislukking. Tien jaar na het aan land zetten van de eerste troepen werden op 25 april 1975 de laatste Amerikaanse functionarissen in paniek uit Saigon geëvacueerd.²

Als gevolg van de massaliteit van de Amerikaanse inmenging en de door de Amerikanen aangerichte verwoestingen, werd de Vietnamoorlog tussen 1965 en 1975 onderwerp van politieke controverse. Vietnam werd een symbool van Amerikaanse onmacht en de kwestie-Vietnam zorgde voor een afnemend vertrouwen in de rechtvaardigheid en effectiviteit van de Amerikaanse buitenlandse politiek. Vanaf 1965-1966 werd Vietnam ook in Nederland een steeds belangrijker onderwerp van publiek debat. Dat was enerzijds het gevolg van een reeks van veelal in rellerige sfeer verlopen acties, waaraan in de pers veel aandacht werd besteed.³ Anderzijds eiste de linkse oppositie toen dat de Nederlandse regering openlijk afstand nam van het Amerikaanse optreden in Zuid-Vietnam.⁴

Tot op heden is er veel geschreven over de Vietnamoorlog, maar de meeste studies hierover beschrijven de politieke achtergrond van het conflict.⁵ Op kleinere schaal is er ook onderzoek verricht naar de invloed van de media op het verloop van de oorlog. In de Verenigde Staten wordt het wetenschappelijk debat met name vormgegeven door historici als Daniel Hallin, Clarence Wyatt en Melvin Small die de relatie tussen de pers en de Amerikaanse regering onderzoeken. Hierbij probeert men antwoord te geven op twee hypothesen. Namelijk of er vanaf 1965 of pas tussen 1967 en 1968 een omslag in perspectief ontstond van pro-Amerikaans naar anti-Amerikaans en van anti-Vietcong naar pro-Vietcong? Daarnaast proberen ze ook te achterhalen of de massamedia verantwoordelijk waren voor het feit dat de Vietnamoorlog in 1975 werd beëindigd en de Verenigde Staten de oorlog verloren.⁶

In *The uncensored war. The media and Vietnam* betoogt Hallin in 1986 dat de Amerikaanse media tot 1968 pro-Amerikaans van aard waren vanwege een overheersend anticommunistisch discours.⁷ Vanaf het Tet-offensief in 1968, ziet hij een verandering in de berichtgeving en beeldvorming ontstaan.⁸ In 1993 publiceerde Wyatt *Paper soldiers: the American press and the Vietnam war*. In tegenstelling tot Hallin, betoogt Wyatt dat

² Peter van Eekert, Duco Hellema en Adrienne van Heteren, *Johnson Moordenaar! De kwestie Vietnam in de Nederlandse politiek, 1965-1975* (Amsterdam, 1986), 10.

³ Van Eekert, Hellema en Van Heteren, *Johnson Moordenaar!*, 11.

⁴ Rimko van der Maar, *Welterusten mijnheer de president. Nederland en de Vietnamoorlog 1965-1973* (Amsterdam, 2007), 9.

⁵ Ute Daniel (red.), *Augenzeugen* (Göttingen, 2006), 193.

⁶ Jackie Walker Flowers, 'Life' in Vietnam: the presentation of the Vietnam war in Life magazine 1962-1972 (University of South Carolina, 1996), 11-12.

⁷ Daniel Hallin, *The uncensored war. The media and Vietnam* (Berkely, 1986), 55-58.

⁸ Hallin, *The uncensored war*, 211-215.

er al in 1965 een omslagpunt in de berichtgeving over de Vietnamoorlog ontstond.⁹ Omdat journalisten gedwongen werden de officiële berichtgeving vanuit de Amerikaanse regering over te nemen, zocht de internationale pers sneller naar alternatieve informatiebronnen. Daardoor ontstond er een meer kritische berichtgeving en presentatie van de oorlog.¹⁰ In *Covering Dissent: the media and the Anti-Vietnam war movement* bevestigt Small in 1994 de visie van Hallin dat de media vanaf 1968 niet direct verantwoordelijk gehouden kunnen worden voor het verloop van de oorlog. Een van de mythes over de Vietnamoorlog is dat de Verenigde Staten de oorlog verloren omdat de Amerikaanse media in haar berichtgeving vooral aandacht hadden voor anti-oorlogsdemonstraties. In de Amerikaanse media werden anti-oorlogsdemonstraties echter tussen 1965 en 1971 negatief belicht stelt Small. De aandacht werd met name gelegd op het hand in hand gaan van gewelddadig gedrag en demonstraties.¹¹

Onderzoekers Jackie Walker Flowers en de Japanse Naoko Koda richten zich niet op de mainstreammedia, maar onderzoeken, in tegenstelling tot Hallin, Wyatt en Small, beide één medium. Flowers richt zich op de visuele beeldvorming van de Vietnamoorlog. In *'Life' in Vietnam: the presentation of the Vietnam war in Life magazine* uit 1997 onderzoekt Flowers gepubliceerde foto's en geschreven artikelen die van 1962 tot en met 1972 gepubliceerd werden in het Amerikaanse geïllustreerde magazine *Life*.¹² Flowers deelt de visie van Hallin en betoogt dat de berichtgeving in *Life*, zelfs na het Tet-offensief van 1968, nog pro-Amerikaans van aard was.¹³ *Life* keerde zich echter net als de internationale media eind 1968 tegen de Amerikaanse inmenging in Vietnam.¹⁴ Koda onderzocht een Amerikaanse 'verzetskrant' in haar werk *Guarding News for the Movement, The Guardian and the Vietnam War, 1954-70* dat in 2014 verscheen. Hierin toont Koda ons hoe de *Guardian* de Amerikaanse regering en haar beleid in Vietnam in twijfel trok en hoe de berichtgeving aansloot bij het linkse anti-oorlogssentiment.¹⁵ Koda bevestigt de visie van Wyatt dat de toon van berichtgeving vanaf 1965 omsloeg. De *Guardian* werd vanaf die tijd kritischer en riep steeds vaker op tot het beëindigen van de oorlog.¹⁶ De krant noemde de oorlog 'America's imperial war against the Vietnamese' en speelde met haar kritische berichtgeving een belangrijke rol binnen de anti-oorlogsbeweging.¹⁷

Alhoewel er in Nederland intussen enkele boeken en artikelen zijn gepubliceerd die de perceptie van de oorlog bespreken, is er echter niet veel gedetailleerd onderzoek verricht naar de manier waarop de oorlog in Vietnam door de Nederlandse media is verslagen.¹⁸ In 1986 werd een eerste poging ondernomen door Peter van Eekert en Duco Hellema. In *Johnson Moordenaar! De kwestie Vietnam in de Nederlandse politiek, 1965-*

⁹ Clarence Wyatt, *Paper Soldiers. The American press and the Vietnam war* (Chicago, 1993), 85-98.

¹⁰ Wyatt, *Paper Soldiers*, 200-211.

¹¹ Melvin Small, *Covering dissent, The media and the anti-Vietnam war movement* (New Brunswick, 1994), 161-162.

¹² Flowers, *'Life' in Vietnam*, 13-14.

¹³ Ibidem, 87-88.

¹⁴ Ibidem, 232-233.

¹⁵ Naoko Koda, 'Guarding News for the Movement, The *Guardian* and the Vietnam War, 1954-70', in: Kathrin Fahlenbrach, Erling Sivertsen en Rolf Werenskjold (red.), *Media and Revolt: Strategies and Performances from the 1960s to the Present* (New York, 2014), 165-166.

¹⁶ Koda, 'Guarding News for the Movement, 170.

¹⁷ Ibidem, 165-166.

¹⁸ John Kleinen, e.a. (red.), *Leeuw en draak; vier eeuwen Nederland en Vietnam* (Amsterdam, 2007), 173.

1975 wordt betoogd dat de eenzijdige officiële informatie, afkomstig van de Amerikaanse regering, kritiekloos door de Nederlandse nieuwsmedia werd overgenomen.¹⁹ Van Eekert en Hellema bevestigen hiermee de visie van Wyatt dat aanvankelijk het Amerikaanse optreden nog als enthousiast en positief werd beoordeeld. In de loop van 1965-1966 werd de kwestie-Vietnam echter ook in Nederland steeds belangrijker in het publieke debat en keerde de publieke opinie zich tegen de Verenigde Staten.²⁰

Kritiek op de Amerikaanse interventie bereikte haar hoogtepunt nadat de Verenigde Staten zich schuldig hadden gemaakt aan de Kerstbombardementen op Noord-Vietnam eind 1972.²¹ Naast de Nederlandse regering namen ook dagbladen als *De Volkskrant*, het *NRC*, de *Telegraaf* en *Het Parool* voor het eerst duidelijk afstand van het Amerikaanse optreden in Vietnam. In 2007 volgden er twee studies die de Nederlandse oorlogsverslaggeving ten tijde van de Vietnamoorlog bespraken: *Leeuw en draak: vier eeuwen Nederland en Vietnam*, gepubliceerd door John Kleinen en *Welterusten mijnheer de president. Nederland en de Vietnamoorlog 1965-1973*, geschreven door Rimko van der Maar. In het werk van Kleinen bespreekt mediahistoricus Niek van Pas in hoofdstuk negen de verslaggeving van KRO's actualiteitenrubriek *Brandpunt* tijdens de eerste fase van de Vietnamoorlog (1966-1969). Hij probeert door middel van deze casestudie een indruk te geven van de verslaggeving over de oorlog in Vietnam op de Nederlandse televisie.²² Van Pas ontkracht de hypothese van Wyatt dat de berichtgeving tot 1965 overwegend gezagsgetrouw en Atlantisch georiënteerd was en noemt 1967 en 1968 als omslagpunt. Daarnaast komt hij tot de conclusie dat niet alleen *Brandpunt* er niet in slaagde Noord-Vietnam objectief in beeld te brengen, maar dat de voltallige Nederlandse pers in dit opzicht in gebreke bleef.²³

Anders dan Van Pas onderzoekt Van der Maar in zijn werk de spanning tussen de publieke opinie en de opstelling van de Nederlandse regering met betrekking tot de Vietnamoorlog in de periode 1965-1973.²⁴ Van der Maar bevestigt de visie van Hallin dat het Tet-offensief op Zuid-Vietnam vanaf februari 1968 beschouwd kan worden als een 'turning point' in de berichtgeving.²⁵ Vanaf 1968 kwam er zowel in Nederland als in de Verenigde Staten meer kritiek op de Amerikaanse interventie in Vietnam. De algemene tendens onder de Nederlandse historici is dat het overgrote deel van de media de Amerikaanse interventie aanvankelijk steunde, maar steeds kritischer werd naarmate de oorlog escaleerde. Van der Maar komt echter net als Kleinen tot de conclusie dat er niet veel onderzoek is verricht naar de mediaberichtgeving over de oorlog en dat een uitgebreide analyse van dag- en weekbladen uit die periode vaak ontbreekt.²⁶

Het mediaonderzoek tot nu toe betreft enkel een aantal ongepubliceerde doctoraalscripties over de opinies van Nederlandse dagbladen over de Vietnamoorlog, en literatuur gebaseerd op persgeschiedenis,

¹⁹ Van Eekert, Hellema en Van Heteren, *Johnson Moordenaar!*, 8.

²⁰ Ibidem, 10-11.

²¹ Ibidem, 15-16.

²² Kleinen, *Leeuw en draak*, 173.

²³ Ibidem, 186.

²⁴ Van der Maar, *Welterusten mijnheer de president*, 9-10.

²⁵ Ibidem, 14.

²⁶ Ibidem, 15.

oorlogsverslaggeving en de geschiedenis van *Het Parool*, *De Groene Amsterdammer* en *de Volkskrant*.²⁷ Journalist Gerard Mulder en historicus Paul Koedijk schreven in 1996 *Lees die krant! Geschiedenis van het naoorlogse Parool*, waarin de geschiedenis van de krant en Stichting *Het Parool* uiteen worden gezet. In hoofdstuk 20 bespreken Mulder en Koedijk uitgebreid de berichtgeving van het dagblad over de Vietnamoorlog. De lijn van *Het Parool* was, net zoals bijna alle andere Nederlandse media, pro-Amerikaans en het dagblad stond destijds bekend om zijn ‘harde’ anticommunistische berichtgeving.²⁸

Een uitzondering op deze algemene tendens was *De Groene Amsterdammer*. Rob Hartmans schreef in 2002 *De Groene van 1877. Geschiedenis van een dwars weekblad*. Hierin beschrijft Hartmans als historicus, journalist en schrijver de geschiedenis van het oudste opinieweekblad van Nederland, waarin hij kort ingaat op de positie van *De Groene Amsterdammer* tijdens de Koude Oorlog.²⁹ Hartmans betoogt dat *De Groene Amsterdammer* als medium in Nederland verreweg de meeste kritiek heeft geuit op de Amerikaanse interventie in Vietnam. Hartmans zet echter zijn betoog, in tegenstelling tot Mulder en Koedijk, geen kracht bij door middel van een uitgebreide analyse van de berichtgeving tijdens deze oorlog.³⁰

Het is daarom interessant om dit onderzoek aan te vullen en de berichtgeving van *De Groene Amsterdammer* tijdens de Vietnamoorlog uitvoerig te analyseren en tegelijkertijd het resultaat van de analyse te vergelijken met de berichtgeving in de internationale en nationale pers in dezelfde periode. Voor de analyse van mijn bachelorscriptie is gekozen voor de volgende onderzoeksvraag: Hoe positioneerde *De Groene Amsterdammer* zich binnen de Nederlandse maatschappij van de jaren zestig en zeventig, en in hoeverre week de berichtgeving over de Vietnamoorlog in het weekblad af van die van de internationale en Nederlandse pers in de periode 1964-1975? Het onderzoek is verdeeld in drie hoofdstukken:

1. Hoe positioneerde *De Groene Amsterdammer* zich in het Nederlandse perslandschap van de roerige jaren zestig en zeventig?
2. Hoe verliep de Vietnamoorlog en wat waren de reacties vanuit de internationale en Nederlandse pers?
3. In hoeverre zijn er verschillen of overeenkomsten te constateren in de berichtgeving tussen *De Groene Amsterdammer* en de internationale en Nederlandse pers in de periode 1964-1975?

Allereerst wordt er in het eerste hoofdstuk aan de hand van wetenschappelijke literatuur van Kennedy, Van der Maar en Righart een beeld geschetst van de jaren zestig in Nederland als een periode van radicale sociale en culturele verandering. Hierbij wordt een poging ondernomen om de diepe breuk in de naoorlogse geschiedenis in de jaren zestig te verklaren aan de hand van een uiteenzetting van politieke en maatschappelijke veranderingen. Tegelijkertijd komt in dit hoofdstuk ook de journalistieke ontwikkeling van de pers en de achtergrond van *De Groene Amsterdammer* in de jaren zestig en zeventig aan bod. De ontwikkeling van de Nederlandse pers wordt besproken aan de hand van het werk *Journalistieke cultuur in Nederland* van Jo

²⁷ Ibidem, 16.

²⁸ Gerard Mulder en Paul Koedijk, *Lees die krant! Geschiedenis van het naoorlogse Parool* (Amsterdam, 1996), 480.

²⁹ Rob Hartmans, *De Groene van 1877. Geschiedenis van een dwars weekblad* (Amsterdam, 2002), 12.

³⁰ Hartmans, *De Groene van 1877*, 306.

Bardoel. Voor de positionering van *De Groene Amsterdammer* in de Nederlandse maatschappij van de jaren zestig en zeventig is het werk van Hartmans relevant.

Het tweede hoofdstuk beschrijft op chronologische wijze het verloop van de Vietnamoorlog en onderzoekt de berichtgeving hierover in de internationale en Nederlandse pers. Het werk van Van der Maar wordt gebruikt om het verloop van de oorlog vanaf de start van de Eerste Indochinese Oorlog in 1955 tot aan de evacuatie van de laatste Amerikaanse functionarissen op 25 april 1975 te beschrijven. Voor het onderzoek naar de berichtgeving over de oorlog in de internationale en Nederlandse pers zijn met name de werken van Wyatt, Small, Kleinen en Koedijk relevant.

In het derde en laatste hoofdstuk wordt de onderzoeksvraag beantwoord door enerzijds de berichtgeving in *De Groene Amsterdammer* te analyseren in de periode 1964-1975, en die te vergelijken met de berichtgeving in de internationale en Nederlandse pers. Anderzijds door te achterhalen wat de berichtgeving betekende voor de positie van het weekblad in de Nederlandse maatschappij destijds. In dit onderzoek is gekozen voor de periode 1964-1975. In 1964 verschijnen de eerste berichten over de Vietnamoorlog in *De Groene Amsterdammer*. Als eindpunt is gekozen voor het jaar 1975 omdat *De Groene Amsterdammer* en de internationale en Nederlandse pers tot het eind van de oorlog aandacht hebben geschonken aan de kwestie-Vietnam.

Bijna alle jaargangen uit de periode 1964-1975 zijn beschikbaar en toegankelijk in de Centrale Bibliotheek van de Radboud Universiteit. Omdat de jaargangen 1969-1971 en 1975 in Nijmegen ontbreken is er contact gezocht met Eva Weller van het redactiesecretariaat van *De Groene Amsterdammer*. Ik heb een uitnodiging gekregen om gebruik te maken van het complete archief in het grachtenpand aan Singel 464 te Amsterdam. Alle nummers van *De Groene Amsterdammer* die gepubliceerd zijn tussen 1964 en 1975 zijn bekeken en de krantenberichten met als thema de Vietnamoorlog zijn aan een tekstanalyse onderworpen. Teksten hebben net als foto's veel invloed op het tot stand komen van een bepaalde beeldvorming van een individu of groep. In de tekstanalyse ligt de focus op de wijze waarop *De Groene Amsterdammer* berichtte over enerzijds de Verenigde Staten en anderzijds over het communistische Noord-Vietnam en de Vietcong. Hierbij wordt gekeken of de berichtgeving positief of negatief was en hoe deze toon in het weekblad tot uiting kwam.

✱

In dit eerste hoofdstuk geef ik eerst een uiteenzetting van de maatschappelijke en culturele veranderingen in Nederland in de roerige jaren zestig en zeventig, gevolgd door de journalistieke ontwikkeling van de pers. Uiteindelijk sluit ik af met de achtergrond van *De Groene Amsterdammer* en diens positie in de Nederlandse maatschappij in de jaren zestig en zeventig. Voor Nederland vormden de jaren zestig een breuk in de naoorlogse geschiedenis.³¹ Waar tot vroeg in de jaren zestig religie een belangrijke rol in de Nederlandse samenleving speelde, ontstond er in de jaren zeventig een tolerant en progressiever klimaat, met name op het gebied van softdrugs, prostitutie en homoseksualiteit.³² Dit ongewoon liberale klimaat werd veroorzaakt door een omslag in de westerse politieke cultuur vanaf 1965, bestaande uit ingrijpende maatschappelijke en culturele veranderingen. Het was de tijd van radicalisering van de jeugd, van Provo, de rellen in Amsterdam, massaconsumptie, ontzuiling en deconfessionalisering. Tegelijkertijd ontstond er een welvaartsstaat waarbij het levenspeil aanzienlijk toenam. Het gemiddeld opleidingsniveau steeg en de sociale voorzieningen werden uitgebreid en verbeterd. Al deze veranderingen creëerden een gevoel van optimisme, mobiliteit en politieke dadendrang, met name onder jongeren.³³

Aanpassingsgezindheid, vernieuwing en regeringsbeleid

In Nederland veroorzaakten deconfessionalisering en ontkerkelijking de neergang van het kerkelijk gezag en een afname van het traditionele respect voor de autoriteiten.³⁴ De Amerikaanse historicus James Kennedy richt zich in *Nieuw Babylon in aanbouw: Nederland in de jaren zestig* vooral op het zwakke optreden van vertegenwoordigers van de gevestigde orde. Zij misten destijds het inzicht en de wil om weerstand te bieden tegen alle maatschappelijke en culturele veranderingen.³⁵ Vanwege het razendsnelle tempo van deze ontwikkelingen waren Nederlandse elites van mening dat de sociale orde in de Nederlandse samenleving alleen nog door aanpassingsgezindheid gehandhaafd kon blijven.³⁶ Het was noodzakelijk om te breken met het traditionele beleid en te vernieuwen om verdere democratisering van de Nederlandse samenleving te voltooien.³⁷ Democraten'66 werd in oktober 1966 opgericht en stond voor vernieuwing en verdere democratisering. Als protestpartij had men één doel en dat was de ontploffing van het Nederlandse politieke systeem. Oude partijen als de KVP en ARP konden met hun principes uit de negentiende eeuw niet meer goed functioneren en vernieuwing van het kies- en partijstelsel was daarom noodzakelijk.³⁸ Zonder dat men het doorhad begon de gevestigde orde zelf aan de stoelpoten van het politiek-maatschappelijk bestel te zagen.³⁹

³¹ Hans Righart, *De eindeloze jaren zestig: geschiedenis van een generatieconflict* (Amsterdam, 2006), 12-13.

³² James Kennedy en Simone Kennedy-Doornbos, *Nieuw Babylon in aanbouw: Nederland in de jaren zestig* (Amsterdam, 1995), 10-11.

³³ Van Eekert, Hellema en Van Heteren, *Johnson Moordenaar!*, 26-27.

³⁴ Kennedy en Kennedy-Doornbos, *Nieuw Babylon in aanbouw*, 152-153.

³⁵ Ibidem, 13-14.

³⁶ Ibidem, 19-21.

³⁷ Ibidem, 147-149.

³⁸ Ibidem, 181-183.

³⁹ Ibidem, 205-206.

Vanaf 1965 kwamen binnenlandse politieke tegenstellingen ook steeds vaker tot uiting in de Nederlandse buitenlandse politiek. Vanwege de ontzuiling en het ontstaan van een gepolariseerd klimaat was het voor politieke partijen noodzakelijk om hun identiteit te versterken. Door zich uit te spreken over buitenlandse politieke thema's als kernwapens en de Amerikaanse interventie in Vietnam, konden partijen zich op binnenlands terrein nadrukkelijker profileren.⁴⁰ De uitkomst van de Cubacrisis in 1962 betekende het einde van een dreigende atoomoorlog tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie en zorgde voor dooi in de Koude Oorlog. Verzet tegen de Vietnamoorlog ontstond vanaf 1965 en breidde zich na 1970 snel uit.⁴¹

De Pacifistisch Socialistische Partij (PSP) was de politieke belichaming van de Nederlandse vredesbeweging in de jaren vijftig en voerde actie tegen de Vietnamoorlog door actief deel te nemen aan Kamerdebatten over Vietnam, en door het organiseren van buitenparlementaire protestacties.⁴² De Communistische Partij van Nederland (CPN) koos, in tegenstelling tot de PSP, nadrukkelijk de kant van het Vietnamese Nationale Bevrijdingsfront en pleitte in de Tweede Kamer voor de onmiddellijke terugtrekking van Amerikaanse troepen uit Zuid-Vietnam. De CPN was echter ook betrokken bij protestacties, maar dan wel via de aan haar gelieerde communistische organisaties.⁴³ Onder leiding van grote politieke partijen als de PvdA, ARP en KVP bekritiseerde de Tweede Kamer in de periode 1967-1972 de Amerikaanse bombardementen in Vietnam.⁴⁴ Men zag de escalatie van de Vietnamoorlog als een probleem voor de politiek omdat de maatschappelijke politieke onrust in Nederland toenam.⁴⁵ De kabinetten-De Jong (1967-1971) en Biesheuvel I en II (1971-1973) onthielden zich echter, enkele momenten van distantie en protest daargelaten, van openlijke kritiek en bleven vol vertrouwen en begrip de Verenigde Staten steunen.⁴⁶

Generatieconflict

Naast verandering in het gedrag van het politieke establishment zorgden de maatschappelijke, culturele en materiële veranderingen in de jaren zestig volgens Hans Righart ook voor een dubbele generatiecrisis. Als historicus schreef Righart *De eindeloze jaren zestig: geschiedenis van een generatieconflict* waarin hij het generatieconflict tussen de vooroorlogse en naoorlogse generatie bespreekt.⁴⁷ Door alle maatschappelijke en culturele veranderingen ontstond er in Nederland een welvaartsstaat waarin de protestgeneratie, geboren tussen 1940 en 1955, de heersende politieke orde wilde hervormen. Deze generatie, afkomstig uit de middenklasse, groeide welvarend op zonder dat ze de ontberingen van armoede, crisis en oorlog kende en genoot langer en massaler onderwijs dan de vooroorlogse generatie.⁴⁸ Daarnaast werd de vooroorlogse generatie door een

⁴⁰ Johan van Merriënboer en Carla van Baalen (red.), *Polarisatie en hoogconjunctuur: Het kabinet-De Jong 1967-1971* (Amsterdam, 2013), 165-166.

⁴¹ Kennedy en Kennedy-Doornbos, *Nieuw Babylon in aanbouw*, 46-47.

⁴² Van der Maar, *Welterusten mijnheer de president*, 42-44.

⁴³ Ibidem, 45-46.

⁴⁴ Ibidem, 197-198.

⁴⁵ Ibidem, 72-73.

⁴⁶ Van Merriënboer en Van Baalen, *Polarisatie en hoogconjunctuur*, 165-166.

⁴⁷ Righart, *De eindeloze jaren zestig*, 26-27.

⁴⁸ Ibidem, 20.

andere samenleving gevormd, zodat de kloof tussen beide generaties aanzienlijk was.⁴⁹ Deze kloof ontstond aan het eind van de jaren vijftig toen in Nederland het woord ‘nozem’ werd geïntroduceerd. Het betrof een nieuw type werkende jongeren uit de arbeidersklasse die voor het eerst over eigen geld beschikten. Nozems waren zelfbewust en werden herkend door hun spijkerbroek en leren jack, vetkuif en bromfiets. Het woord nozem werd door de vooroorlogse generatie gebruikt als een verzamelbegrip voor alle vormen van ongepast en vaak agressief jeugdgedrag. Waar aan het begin van de jaren zestig klassenverschillen onder jongeren nog bestonden, verwaterden de culturele en sociaaleconomische kloven enkele jaren later door een gezamenlijke jeugdcultuur.⁵⁰

Met name de protestbeweging Provo had vanaf 1965 een belangrijk aandeel in deze jeugdcultuur.⁵¹ Provo trok veel jongeren aan en wilde met ongepast gedrag en gebrek aan respect voor autoriteiten het hardwerkende proletariaat en de bourgeoisie provoceren.⁵² Uit onvrede over allerlei maatschappelijke zaken keken met name jongeren in de jaren zestig steeds kritischer naar internationale problemen. Ook werd de buitenlandse politiek in Nederland thema van publiek debat. De protestgeneratie kwam door middel van politisering van de jongerencultuur in het politieke vaarwater van de vooroorlogse generatie terecht.⁵³ Belangrijke oorzaken hiervoor lagen in de escalatie van de Vietnamoorlog en specifieke Nederlandse gebeurtenissen zoals het huwelijk van prinses Beatrix met de Duitser Claus von Amsberg op 10 maart 1966. De politisering kwam voor een deel ook voort uit de ongelijke machtsverhoudingen tussen het politieke en bestuurlijke establishment enerzijds en de protestgeneratie met haar ludieke manifestaties anderzijds.⁵⁴

Net als bij de protesten tegen de atoombom en de apartheid in Zuid-Afrika, lieten jongeren- en studentenorganisaties aan de hand van het Jongerencomité voor Vrede en Zelfbeschikking voor Vietnam ook hun afkeer blijken van de Amerikaanse interventie in Vietnam.⁵⁵ Vanaf 1965 tot 1968 vonden er in Amsterdam elke maand Vietnamdemonstraties plaats, in de vorm van straatacties. Dit initiatief van Actiegroep Vietnam was ontstaan uit kringen rond Provo waarbij de confrontatie met de autoriteiten niet werd geschuwd.⁵⁶ Naast Vietnamdemonstraties werd er vanaf 1969 ook om andere redenen actie gevoerd. Waar krakers actie voerden tegen de woningnood legde Dolle Mina, met haar feministische acties, nadruk op de ongelijkheid tussen man en vrouw. Tegelijkertijd ontstonden vanaf de jaren zeventig de eerste milieugroeperingen en voerden studenten en leraren actie tegen de hiërarchische structuur van het onderwijs. De overheid werd steeds vaker uitgedaagd door buitenparlementaire groeperingen als de kerkelijke vredesorganisatie Pax Christi, of door onlusten veroorzaakt door groepen jongeren. Al deze groeperingen wensten inspraak en verdere democratisering en eisten verandering op uiteenlopende aspecten van het overheidsbeleid.

⁴⁹ Ibidem, 26-28.

⁵⁰ Ibidem, 121.

⁵¹ Ibidem, 161.

⁵² Kennedy en Kennedy-Doornbos, *Nieuw Babylon in aanbouw*, 132-134.

⁵³ Righart, *De eindeloze jaren zestig*, 30.

⁵⁴ Ibidem, 263.

⁵⁵ Van der Maar, *Welterusten mijnheer de president*, 47-48.

⁵⁶ Ibidem, 63-65.

De Groene Amsterdammer

De maatschappelijke veranderingen in de jaren zestig zorgden ook voor een omslag in het denken over de rol van de pers in de samenleving en over de relatie tussen de pers en politiek.⁵⁷ Waar de pers in de periode van de verzuiling nog een dienstbare en afhankelijke rol had, verdween deze ondergeschiktheid vanaf de jaren zestig. Journalisten werden mondiger en als onafhankelijke professionals gaven ze meer ruimte aan kritiek en ongenoegen.⁵⁸ Een voorbeeld van de verzuilde pers in de jaren vijftig betrof de Greet-Hofmans-affaire waarbij de pers zichzelf de mond snoerde en niet over de perikelen rond deze gebedsgenezers berichtte. Bekend zijn ook de vele dubbelfuncties in de politiek en media, waardoor politici de pers direct konden aansturen.⁵⁹ Engagement en politiek kleur bekennen werd door de dagbladpers in naoorlogs Nederland als normaal en gewenst beschouwd en twee derde van de pers identificeerde zich met één van de vier zuilen. Pas vanaf de jaren zestig werden de banden tussen politieke partijen en de pers doorgesneden. De pers ging zich enerzijds autonoom opstellen waardoor men een kritische houding aannam jegens de politiek en het gebruik van haar macht.⁶⁰ Anderzijds raakten de werelden van de media en politiek in toenemende mate met elkaar verweven. Linkse journalisten bemoeiden zich actief met de politiek om zo een bijdrage te leveren aan het tot stand brengen van maatschappelijke veranderingen.⁶¹ Een journalist ging voortaan zelfstandig op zoek naar crises, affaires en conflicten en schreef een journalistiek artikel ingegeven door een krachtige en persoonlijke opvatting.⁶²

Eén van de weinige bladen die een actieve bijdrage wilde leveren aan het tot stand brengen van radicale maatschappelijke veranderingen was het weekblad *De Groene Amsterdammer*. Het oudste opinieweekblad was links-liberaal geïntereerd en had vaak een progressief standpunt bij maatschappelijke kwesties.⁶³ Het wilde de oude religieuze en levensbeschouwelijke scheidslijnen doorbreken en zaken kritisch tegen het licht houden.⁶⁴ Ook deinsde het weekblad er niet voor terug om in te gaan tegen de heersende mening. Het weekblad maakte zich grote zorgen over de toegenomen zedeloosheid, secularisatie en de verminderde sociale controle in de Nederlandse samenleving. Net zoals in de jaren tachtig van de negentiende eeuw, ontstond er in de jaren zestig en zeventig een jeugdcultuur die uit de jongeren zelf voortkwam, en die met name in Amsterdam veel maatschappelijke onrust en opstandigheid teweegbracht.⁶⁵ Waar *De Groene Amsterdammer* eind jaren zestig vooral aandacht had voor het verzet tegen het kapitalisme binnen de westerse samenleving stond begin jaren zeventig de oorlog in Vietnam centraal.⁶⁶ Gedurende de Koude Oorlog behoorde *De Groene Amsterdammer* in Nederland tot een van de weinige bladen waarin niet alleen maar

⁵⁷ Jo Bardoel e.a. (red.), *Journalistieke cultuur in Nederland* (Amsterdam, 2002), 9-16.

⁵⁸ Bardoel, *Journalistieke cultuur in Nederland*, 89-90.

⁵⁹ Ibidem, 101-102.

⁶⁰ Ibidem, 23-24.

⁶¹ Ibidem, 78.

⁶² Huub Wijfjes, *Journalistiek in Nederland 1850-2000* (Amsterdam, 2004), 341-342.

⁶³ Hartmans, *De Groene van 1877*, 18-33.

⁶⁴ Ibidem, 103-104.

⁶⁵ Ibidem, 253-257.

⁶⁶ Ibidem, 265.

negatief over de Sovjet-Unie en het communisme werd geschreven.⁶⁷ Het weekblad weigerde partij te kiezen in het steeds scherper wordende conflict tussen Oost en West, omdat het onafhankelijk wilde zijn in haar berichtgeving over het Westen en het Sovjet-communisme. Kritiek op het communisme werd door het weekblad wel degelijk geleverd, maar werd in de praktijk overschaduwd door kritiek op het kapitalistische Westen, en dan met name op de Verenigde Staten en diens rol als imperialistische mogendheid in Vietnam.⁶⁸ Het weekblad streefde dan wel objectiviteit na, maar in anticommunistisch Nederland werd het weekblad door veel mensen bestempeld als een pro-communistisch blad, dat systematisch en in beperkte mate propaganda voerde voor het bolsjewisme.⁶⁹

Conclusie

In de roerige jaren zestig en zeventig schreef *De Groene Amsterdammer* als links liberaal en onafhankelijk weekblad onophoudelijk over de maatschappelijke en culturele veranderingen die destijds in de Nederlandse maatschappij plaatsvonden. Deze veranderingen waren het gevolg van aanpassingsgezindheid bij het politieke establishment. Niet door weerstand, maar juist door aanpassing kon de sociale orde in Nederland gehandhaafd blijven. Door alle maatschappelijke en culturele veranderingen ontstond er in Nederland een welvaartsstaat waarin de naoorlogse generatie zonder armoede, crisis en oorlog opgroeide. Met name bewegingen als Provo en Dolle Mina wilden, net als *De Groene Amsterdammer*, een belangrijke bijdrage leveren aan het tot stand brengen van maatschappelijke veranderingen. Via politiek en media kwam deze naoorlogse generatie al snel in het politieke vaarwater van de vooroorlogse generatie terecht. In het perslandschap van de jaren zestig streefde *De Groene Amsterdammer*, als een van de weinige bladen, naar radicale maatschappelijke verandering. Het weekblad keek kritisch naar maatschappelijke en uit onvrede hierover werd er steeds meer kritiek geuit op internationale problemen. Net als jongeren en studentenorganisaties volgde ook *De Groene Amsterdammer* met bovengemiddelde interesse de kwestie-Vietnam. Het weekblad werd echter al snel pro-communistisch genoemd vanwege de anti-Amerikaanse berichtgeving

⁶⁷ Rob van Erkelens en Hugo Jetten, *Lange leve de nestbevuilers: De twintigste eeuw in twintig verhalen uit De Groene Amsterdammer* (Amsterdam, 2010), 13.

⁶⁸ Hartmans, *De Groene van 1877*, 182.

⁶⁹ *Ibidem*, 192-193.

✱✱

In dit tweede hoofdstuk richt ik mij op het verloop van de Vietnamoorlog en de berichtgeving hierover in de internationale en nationale pers. De Amerikaanse interventie in Vietnam vond haar oorsprong in twee wereldwijde processen die na de Tweede Wereldoorlog ontstonden en in Vietnam met elkaar verweven raakten: het ontstaan van de Koude Oorlog en de dekolonisatie van Azië.⁷⁰ Waar de Amerikaanse interventie aanvankelijk nog door het overgrote deel van de internationale en Nederlandse pers in het Westen werd gesteund, werd men steeds kritischer naarmate de oorlog escaleerde.⁷¹ In dit hoofdstuk zal ik specifiek kijken naar hoe de internationale en Nederlandse pers reageerde op de Vietnamoorlog. In het derde hoofdstuk kijk ik naar de berichtgeving in *De Groene* Amsterdammer en vergelijk ik die met de berichtgeving in de internationale en Nederlandse pers.

De Eerste Indochinese Oorlog

In 1946 was er oorlog uitgebroken tussen voormalig kolonisator Frankrijk en de Vietminh die onder leiding stonden van de nationalist en communist Ho Chi Minh. Op 2 september 1945 riep hij de onafhankelijkheid van de Democratische Republiek Vietnam uit. Vanwege de toenemende zorgen over de communistische sympathieën en contacten van Ho Chi Minh, bemoeiden de Verenigde Staten zich actief met dit conflict. Door de Amerikaanse *containment*-politiek van 1947 en het ontstaan van een communistisch China in 1949, werd de Frans-Vietnamese oorlog voor de Verenigde Staten een onderdeel van de wereldwijde strijd tegen het communisme.⁷² Ondanks de Amerikaanse financiële steun vanaf 1950, verloor Frankrijk op 7 mei 1954 na acht jaar de oorlog. De slotverklaring in Genève op 8 mei 1954 bepaalde dat Vietnam tijdelijk verdeeld zou worden in een noordelijke en zuidelijke militaire zone.⁷³

Na het Franse verlies zetten de Verenigde Staten alles in het werk om van Zuid-Vietnam een militair en economisch sterke natie te maken. Zuid-Vietnam moest voor de rest van Azië als voorbeeld dienen van de voordelen van het welvarende en vrije Westen.⁷⁴ Het 'Nationale Bevrijdingsfront voor de Bevrijding (NBF) van Zuid-Vietnam was een politieke beweging die zich echter vanaf september 1960 militair ging verzetten tegen het Zuid-Vietnamese regime in Saigon.⁷⁵ De Amerikaanse pers toonde gedurende de Frans-Vietnamese oorlog weinig interesse in de kwestie Vietnam. Pas vanaf het moment dat de Verenigde Staten betrokken raakten bij de oorlog en Amerikaanse militairen omkwamen in Vietnam, ontstond er meer interesse vanuit de media.⁷⁶ In de jaren vijftig was de Amerikaanse pers in haar nieuwsvergaring nog afhankelijk van het Franse leger.⁷⁷ Een decennium later maakte de Amerikaanse regering zich schuldig aan manipulatie van de

⁷⁰ Van der Maar, *Welterusten mijnheer de president*, 20.

⁷¹ *Ibidem*, 15.

⁷² *Ibidem*, 20.

⁷³ *Ibidem*, 21.

⁷⁴ *Ibidem*, 22.

⁷⁵ *Ibidem*, 23.

⁷⁶ Wyatt, *Paper Soldiers*, 216-217.

⁷⁷ Koda, 'Guarding News for the Movement', 168-169.

Amerikaanse pers. Men was door gebrek aan kundige buitenlandse verslaggeving afhankelijk van de officiële berichtgeving van de Amerikaanse regering, die niet altijd even betrouwbaar bleek te zijn.⁷⁸

Uitbreiding onder Kennedy

Gedurende het presidentschap van John F. Kennedy (1961-1963) werd de Amerikaanse militaire betrokkenheid bij Zuid-Vietnam aanzienlijk uitgebreid. Onder Kennedy werden steeds meer Amerikaanse militaire adviseurs naar Zuid-Vietnam gestuurd die de bevoegdheid kregen mee te vechten met de Zuid-Vietnamese strijdkrachten. Deze toename had een aantal redenen. In de eerste plaats laaide de Koude Oorlog op, omdat de Sovjet-Unie, onder leiding van Nikita Chroesjtsjov, steeds vaker de confrontatie zocht met de Verenigde Staten. In de tweede plaats verslechterde de situatie in Zuid-Vietnam in snel tempo. Enerzijds door het succes van de Vietcong en anderzijds door het optreden van de impopulaire regering onder leiding van Ngô Đình Diệm.⁷⁹

Tot 1965 was de internationale en Nederlandse pers gezagsgetrouw en Atlantisch georiënteerd. Amerikaanse kranten en tijdschriften waren Atlantisch georiënteerd en de oorlog werd door een meerderheid van de bevolking gesteund. Oorlogsverslaggeving en gepubliceerde foto's lieten een oorlog zien die gestaag verliep en waarbij de communistische vijand niet bleek opgewassen tegen de moderne wapens en tactieken van de Verenigde Staten.⁸⁰ Voor de verslaggeving over de oorlog was de Nederlandse pers grotendeels afhankelijk van internationale persbureaus als UPI en AP, Reuters, DPA en AFP of van de berichtgeving uit Amerikaanse kranten die in deze periode relatief kritiekloos de regeringslijn volgden.⁸¹ Een groot gedeelte van de Nederlandse pers steunde de Verenigde Staten vanuit een ideologisch standpunt, namelijk het belang van een gezamenlijk optreden tegen het communistische gevaar. Dagbladen als *De Telegraaf*, het *Algemeen Dagblad* en *Het Parool* en een weekblad als *Elsevier* waren stevast pro-Amerikaans van aard.⁸² Tegelijkertijd waren er ook bladen als *Trouw*, *Het Vrije Volk*, *De Waarheid* en *De Groene Amsterdammer* die wat betreft de Amerikaanse interventie een kritische houding aannamen.⁸³

Geleidelijke escalatie: 1965-1967

De periode 1965-1968 stond in het teken van geleidelijke escalatie. Op 1 november 1963 ondernamen een aantal Zuid-Vietnamese generaals, na goedkeuring van de regering-Kennedy, een geslaagde coup tegen Diệm. Na de moord op Diệm werd Kennedy drie weken later zelf vermoord. Onder diens opvolger Lyndon B. Johnson werd er door de Amerikaanse regering inzake Vietnam een afwachtend en halfslachtig beleid gevoerd.⁸⁴ In maart 1965 stuurde Johnson echter de eerste Amerikaanse gevechtseenheden richting Vietnam. Reden hiervoor

⁷⁸ Wyatt, *Paper Soldiers*, 216-217.

⁷⁹ Van der Maar, *Welterusten mijnheer de president*, 23-24.

⁸⁰ Daniel, *Augenzeugen*, 203-204.

⁸¹ Kleinen, *Leeuw en draak*, 174.

⁸² Ibidem, 173-174.

⁸³ Van der Maar, *Welterusten mijnheer de president*, 41.

⁸⁴ Ibidem, 25.

was het Tonkin-incident waarbij Noord-Vietnamese torpedoboten na een uitgelokt incident twee Amerikaanse patrouilleboten in de Golf van Tonkin aanvielen.⁸⁵

Het conflict escaleerde vanaf 7 februari 1965 toen de Vietcong binnen een paar dagen twee verrassingsaanvallen uitvoerden. De Verenigde Staten reageerden hierop door middel van bombardementen op Noord-Vietnam, genaamd operatie 'Flaming Dart' en 'Rolling Thunder'.⁸⁶ Al snel nam de intensiteit van de Amerikaanse bombardementen toe en het aantal Amerikaanse grondtroepen in Vietnam steeg van 47.000 in mei 1965 tot meer dan een half miljoen in 1968.⁸⁷ Om dit buitenlandse beleid te rechtvaardigen was steun van het thuisfront noodzakelijk. Afwijkende meningen en kritiek in invloedrijke media moesten volgens Johnson en de latere president Richard Nixon (1969-1974) voorkomen worden. In hun ogen werden politieke functionarissen indirect door opiniepeilingen beïnvloed en direct door het uitzenden van reportages of nieuwsuitzendingen. De Amerikaanse regering oefende daarom druk uit op zeer invloedrijke kranten als de *New York Times* en *Washington Post*, en tijdschriften als *Time* en *Newsweek*, en trachtte op deze manier de berichtgeving te beïnvloeden en te sturen. Hetzelfde gebeurde met prominente columnisten in andere kranten en tijdschriften en met publicaties in de *Wall Street Journal*, *Los Angeles Times*, *Chicago Tribune*, en *U.S. News and World Report*.⁸⁸

De Nederlandse pers ging zich vanaf 1965-66 ook steeds sympathieker opstellen tegenover Noord-Vietnam en de Vietcong.⁸⁹ Waar in voorgaande jaren alleen bladen als *Trouw*, *Het Vrije Volk*, *De Waarheid* en *De Groene Amsterdammer* een kritische houding aannamen, nam de kritiek op de Amerikaanse interventie vanaf 1965 grotere vormen aan.⁹⁰ Amerikaanse propaganda werd niet van de een op de andere dag ingeruild voor Vietnamese, maar men toonde zich steeds kritischer jegens de Amerikanen. Tegelijkertijd nam de belangstelling voor het Noord-Vietnamese kamp toe.⁹¹ Het bleef voor de internationale en Nederlandse pers echter lastig om de Vietcong en Noord-Vietnamezen objectiverend in beeld te brengen. De pers kreeg enerzijds geen toegang tot Noord-Vietnam en anderzijds waren berichten vanuit Hanoi of van de Vietcong niet betrouwbaar. Enkele Nederlandse bladen bleven echter ook in deze periode pro-Amerikaans. Bladen als *Het Parool*, *Vrij Nederland* en *de Volkskrant* bepaalden hun keuze voor onderwerpen en toon vanuit hun politieke kleur.⁹² Met name *Het Parool*, onder leiding van hoofdredacteur Sandberg, hanteerde vijftien jaar een harde anticommunistische toon. Tegenstanders van de Amerikaanse interventie werden al vanaf 21 oktober 1965 in het blad gedemoniseerd. Zelfs toen in 1966 en 1967 de Vietnamoorlog verder escaleerde en het leed van de Vietnamese burgerbevolking verergerde, veranderde *Het Parool* niet van standpunt.⁹³ Waar *De Nieuwe Linie*,

⁸⁵ Arnold Karskens, *'Pleisters op de ogen, pleister op de mond': De geschiedenis van de Nederlandse oorlogsverslaggeving van Heiligerlee tot Kosovo* (Amsterdam, 2001), 185-186.

⁸⁶ Van der Maar, *Welterusten mijnheer de president*, 26.

⁸⁷ Ibidem, 14.

⁸⁸ Small, *Covering dissent*, 3-4.

⁸⁹ Tim van Putten, *Holbewoners in zwarte pyjama's? Beeldvorming van de Vietcong in Life en Panorama, 1962-1970* (Rotterdam, 2014), 14.

⁹⁰ Van der Maar, *Welterusten mijnheer de president*, 41.

⁹¹ Kleinen, *Leeuw en draak*, 187.

⁹² Ibidem, 186.

⁹³ Mulder en Koedijk, *Lees die krant!*, 479-481.

Trouw, *Het Vrije Volk* en zelfs *Vrij Nederland* in 1967 mogelijkheden zagen voor het openen van vredesonderhandelingen, bleef *Het Parool* voorstander van continuering van het Amerikaanse beleid.⁹⁴

Het Tet-offensief van 1968

Dat de Verenigde Staten de situatie in Vietnam niet onder controle hadden bleek door het Tet-offensief, dat het Nationaal Bevrijdingsfront samen met Noord-Vietnamese soldaten in de nacht van 30 op 31 januari 1968 in Zuid-Vietnam waren begonnen.⁹⁵ Binnen enkele dagen wisten de opstandelingen erin te slagen een reeks van steden te veroveren en, voor korte tijd weliswaar, bezet te houden. Pas na dagenlange felle gevechten wisten de Amerikanen de steden weer te heroveren. Het idee dat de Verenigde Staten aan de winnende hand waren bleek een illusie. Foto's en videobeelden die in deze dagen verschenen werden door nieuwsuitzendingen in heel de wereld getoond en internationale media spraken over een morele nederlaag voor de Verenigde Staten.⁹⁶ Amerikaanse kranten, tijdschriften, radio en televisie kwamen door het Tet-offensief tot het besef dat de berichtgeving vanuit de Amerikaanse regering onjuist was.⁹⁷

Ook in de Nederlandse pers ontstond er, vanwege de uitzichtloosheid van de strijd, steeds meer twijfel over de Amerikaanse interventie.⁹⁸ *De Groene Amsterdammer* keek kritisch naar de verrichtingen van de 'imperialistische' Verenigde Staten, zoals in het volgende hoofdstuk uiteen zal worden gezet.⁹⁹ Op dagbladgebied was *De Volkskrant* van mening dat het Tet-offensief had bewezen dat de Amerikaanse oorlogvoering blijkbaar geen positief doel meer kon dienen. Volgens *Trouw* had het offensief de Amerikaanse Vietnam-politiek de genadeslag toegebracht.¹⁰⁰ De standpunten van het *Nieuws van de Dag*, *De Telegraaf* en *Elsevier* waren in 1968 nog pro-Amerikaans en leken als twee druppels water op de berichtgeving van *Het Parool*.¹⁰¹ Deze liberale verzetskrant volgde ook in 1968 de harde lijn tegen het communisme. Pas vanaf 1970, met een generatiewisseling op de redactie, volgde een veroordeling van het Amerikaanse optreden. Bijna alle bladen, behalve *De Waarheid*, waren voorstander van het terugdringen van de communistische invloedssfeer, maar de manier waarop, met name in Vietnam, stond hen tegen.¹⁰²

De jaren zeventig

De aandacht voor het conflict in Vietnam zakte in 1969 weg nadat Johnson op 31 maart 1968 de bombardementen op Noord-Vietnam gedeeltelijk staakte, en Washington en Hanoi in januari 1969 in Parijs de vredesonderhandelingen zouden starten. In 1970 ontstond echter weer ophef nadat Nixon het besluit had genomen het buurland Cambodja binnen te vallen om de daar aanwezige Noord-Vietnamese militaire basissen

⁹⁴ Van der Maar, *Welterusten mijnheer de president*, 80.

⁹⁵ Ibidem, 96.

⁹⁶ Ibidem, 104.

⁹⁷ Daniel, *Augenzeugen*, 194-195.

⁹⁸ Mulder en Koedijk, *Lees die krant!*, 487.

⁹⁹ Kleinen, *Leeuw en draak*, 174.

¹⁰⁰ Mulder en Koedijk, *Lees die krant!*, 487.

¹⁰¹ Ibidem, 487.

¹⁰² Kleinen, *Leeuw en draak*, 174.

uit te schakelen.¹⁰³ In de Verenigde Staten reageerden de media zeer negatief. In Nederland reageerden bladen die al eerder kritiek hadden geuit op de Amerikaanse interventie, zoals *de Volkskrant*, *Trouw* en *Het Vrije Volk*, hetzelfde. *NRC* was daarentegen iets behoudender in haar oordeel. Zelfs bladen als *De Telegraaf* en *Het Parool* die achter de Amerikaanse interventie stonden werden in verlegenheid gebracht en twijfelden over het nut van de inval. In 1971 drong de Nederlandse regering er bij de Verenigde Staten voor het eerst op aan om de bombardementen op Noord-Vietnam stop te zetten.¹⁰⁴

Het sorteerde echter geen effect gezien de nieuwe Amerikaanse bombardementen in december 1972 en begin januari 1973. Deze ‘Kerstbombardementen’ zorgden voor veel maatschappelijke verontwaardiging in binnen- en buitenland en de publieke opinie keerde zich definitief tegen de Verenigde Staten.¹⁰⁵ De Nederlandse pers herhaalde haar kritiek in nog scherpere bewoordingen. *De Volkskrant* vergeleek Nixon met de tiran ‘die zich boven de wet stelt en tegen wie dus alles geoorloofd was’. Het *NRC Handelsblad* concludeerde: ‘Het laatste restje moreel gezag waarover de Amerikaanse regering in haar Vietnam-beleid nog de beschikking had, gaat vandaag verloren’.¹⁰⁶ Zelfs *De Telegraaf* eiste ‘opheldering’, want Amerika’s naam en reputatie waren in het geding, en daarmee ook het Atlantisch Bondgenootschap. *Het Parool* distantieerde zich namens buitenlandcommentator Paul van ’t Veer tegen hervatting van de bombardementen die onjuist en onrechtvaardig waren.¹⁰⁷

Conclusie

Uit onderzoek is gebleken dat de internationale en Nederlandse pers tot 1965 gezagsgetrouw en Atlantisch georiënteerd was. Enkele bladen als *De Waarheid* en zoals zal blijken *De Groene Amsterdammer* keken vóór 1965 al met een kritische houding naar de Amerikaanse interventie. Vanaf 1966 schreef ook de mainstream pers in binnen- en buitenland sympathieker over Noord-Vietnam en de Vietcong, en keek men kritischer naar de Verenigde Staten. Enkele bladen zoals *Het Parool* en *Vrij Nederland* bleven in de volgende jaren pro-Amerikaans, zelfs toen in 1966 en 1967 de Vietnamoorlog verder escaleerde. Toch ontstond er bij de internationale en Nederlandse pers steeds meer twijfel over de Amerikaanse interventie en het nut hiervan. Vanaf de jaren zeventig reageerde ook de Amerikaanse pers negatief en Nederlandse bladen als *de Volkskrant*, *Trouw* en *Het Vrije Volk* volgden hun voorbeeld. Zelfs *De Telegraaf* en *Het Parool*, die eerst achter de Amerikaanse interventie stonden, werden nu in verlegenheid gebracht en kregen twijfels. Na de Kerstbombardementen van 1972 keerden de internationale en Nederlandse pers zich definitief tegen de Verenigde Staten en uitten zij hun kritiek in steeds scherpere bewoordingen.

¹⁰³ Van der Maar, *Welterusten mijnheer de president*, 125-126.

¹⁰⁴ Ibidem, 135.

¹⁰⁵ Ibidem, 167.

¹⁰⁶ Van Eekert, Hellema en Van Heteren, *Johnson Moordenaar!*, 126.

¹⁰⁷ Ibidem, 126.

In dit derde hoofdstuk analyseer ik de berichtgeving over de Vietnamoorlog in *De Groene Amsterdammer* in de periode 1964-1975. Hierbij richt ik mij op de inhoud en betekenis van de berichtgeving voor de positie van het weekblad in de Nederlandse maatschappij van de jaren zestig en zeventig. Ook komt het verschil in berichtgeving tussen *De Groene Amsterdammer* en andere dag- en weekbladen aan bod. Zoals ik in de inleiding al aangaf zijn alle krantenberichten met als thema Vietnam, die gepubliceerd zijn tussen 1964 en 1975, op de redactie van *De Groene Amsterdammer* in Amsterdam aan een tekstanalyse onderworpen. In de tekstanalyse ligt de focus op de wijze waarop *De Groene Amsterdammer* berichtte over enerzijds de Verenigde Staten en anderzijds over de Vietcong en het communistische Noord-Vietnam.

Wat men allereerst moet begrijpen is dat de geschiedenis en achtergrond van het weekblad bestaat uit meer dan één blad. Vanaf de start op 1 juli 1877 tot aan vandaag de dag is het weekblad het product geweest van heel wat verschillende mensen, die veelal weinig met elkaar gemeen hadden. Zij die *De Groene Amsterdammer* aan het einde van de negentiende eeuw schreven waren heel andere persoonlijkheden, met andere opvattingen en motieven, dan de redacteuren van het weekblad uit de twintigste eeuw.¹⁰⁸ Waar *De Groene Amsterdammer* in de jaren dertig regelmatig anticommunistische artikelen publiceerde, nam dit na 1936 gestaag af.¹⁰⁹ Zoals ik in het eerste hoofdstuk al aangaf werd het weekblad tijdens de Koude Oorlog door veel mensen bestempeld als een rood blad dat een begripvolle en soms pro-communistische koers volgde.¹¹⁰ Wat betreft de Vietnamoorlog lijkt deze koers pas tot uiting te komen vanaf 1964, het moment dat de Verenigde Staten militair betrokken raakten bij de oorlog.¹¹¹ Enige nuance is echter op zijn plaats. *De Groene Amsterdammer* liet zich dan wel kritisch uit over het westerse kapitalisme en de Verenigde Staten, maar was als weekblad niet pro-communistisch in haar berichtgeving zoals ik onder andere in dit hoofdstuk zal laten zien.

De jaren zestig

Aan het begin van de jaren zestig had *De Groene Amsterdammer* nog veel vertrouwen in de binnen- en buitenlandse politiek van de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie. Dit vertrouwen verdween vanaf 1964 toen de eerste artikelen over de Vietnamoorlog verschenen.¹¹² Waar de internationale en Nederlandse pers tot 1965 pro-Amerikaans was, nam *De Groene Amsterdammer*, steeds vaker een kritische houding aan. Met name de steun die de Verenigde Staten aan Zuid-Vietnam verleenden werd door het weekblad als een 'door kortzichtigheid veroorzaakte fout' bestempeld.¹¹³ Een mogelijke reden voor deze omslag was dat er vanaf de jaren zestig verjonging plaatsvond op de redactie van *De Groene Amsterdammer*. Oude getrouwen als Sem Davids en Jac van der Ster kregen steeds vaker gezelschap van jongeren die kritischer en radicaler naar

¹⁰⁸ Hartmans, *De Groene van 1877*, 12.

¹⁰⁹ Ibidem, 124-131.

¹¹⁰ Ibidem, 192-193.

¹¹¹ Wyatt, *Paper Soldiers*, 216-217.

¹¹² Hartmans, *De Groene van 1877*, 264.

¹¹³ 'De vrezzen en verlangens van Zuidoost-Azië', *De Groene Amsterdammer* (30 mei 1964).

maatschappelijke en internationale problemen keken. Leeftijdsgenoten van de redacteuren Han Lammers en Wouter Gortzak maakten hun opwachting en al snel dienden de eerste twintigers uit de protestgeneratie zich aan.¹¹⁴ Vanaf 1965 vonden er in Nederland steeds vaker Vietnamdemonstraties plaats en ontstond er steeds meer aandacht voor het dekolonisatieproces waarbij uitgebuite volken steeds vaker het recht in eigen hand namen. Om hun voortbestaan te garanderen was het noodzakelijk dat net zelfstandig geworden ontwikkelingslanden de binnenlandse onderdrukkers en hun buitenlandse helpers, het land uit konden zetten.¹¹⁵ *De Groene Amsterdammer* schonk daarom veel aandacht aan Cuba, waar sinds 1959 een revolutionaire regering aan de macht was gekomen, en Zuid-Amerika waar de meeste landen al politiek onafhankelijk waren.¹¹⁶ Het weekblad schreef ook lange artikelen over het corrupte en tirannieke regime in Zuid-Vietnam. Men uitte met name kritiek op de imperialistische houding van de Verenigde Staten.¹¹⁷ Washington zag het namelijk als zijn zelf opgelegde taak om Zuidoost-Azië voor het communisme te behoeden.¹¹⁸ Het weekblad concludeerde dat de positie van de Verenigde Staten als sterkste mogendheid ter wereld op het spel stond en de Amerikanen in Vietnam vochten 'om zich te handhaven in Latijns-Amerika'.¹¹⁹

Nadat de bombardementen op Noord-Vietnam vanaf februari 1965 toenamen, werd de berichtgeving over de Verenigde Staten in *De Groene Amsterdammer* kritischer en persoonlijker. President Lyndon B. Johnson werd weggezet als 'geen gemakkelijk man die alles en iedereen naar zijn hand wil zetten' en als iemand die 'ontegenzeglijk schrande of slim of sluw' is.¹²⁰ Verder benadrukte het weekblad 'de stortvloed aan afkeuringen en teleurstelling' die de Amerikaanse bombardementen op Hanoi over de hele wereld teweeg zouden hebben gebracht. Men was heel duidelijk: 'Zolang Amerika echter niet definitief afziet van de bombardementen op Noord-Vietnam blijft het woord vrede in de Amerikaanse mond een godslastering'.¹²¹ Het zou tot de jaren zeventig duren voordat andere Nederlandse bladen zoals *De Volkskrant* een soortgelijke toon aansloegen.¹²² Waar de internationale en Nederlandse pers vanaf 1966 een positiever geluid liet horen over Noord-Vietnam en de Vietcong, werd *De Groene Amsterdammer* radicaler in haar berichtgeving.¹²³ De Tweede Wereldoorlog stond in de jaren zestig weer volop in de belangstelling¹²⁴ en omdat in 1968 ook de oorlog in Vietnam op zijn hoogtepunt was, vergeleek *De Groene Amsterdammer* al snel beide oorlogen.¹²⁵ Waar bij de meeste Nederlandse bladen zoals *Trouw* en *de Volkskrant* slechts werd getwijfeld over de Amerikaanse interventie en bladen als *De Telegraaf* achter de Verenigde Staten bleven staan,¹²⁶ trok *De Groene Amsterdammer* begin 1968, vergelijkingen tussen onder meer de misdaden van de Amerikanen in

¹¹⁴ Hartmans, *De Groene van 1877*, 246.

¹¹⁵ Ibidem, 265.

¹¹⁶ Ibidem, 265.

¹¹⁷ Ibidem, 265.

¹¹⁸ 'Twee dreunen in Vietnam', *De Groene Amsterdammer* (13 februari 1965).

¹¹⁹ 'Amerika heeft de oorlog verloren', *De Groene Amsterdammer* (29 januari 1966).

¹²⁰ 'Kanttekeningen bij Lyndon B. Johnson', *De Groene Amsterdammer* (7 augustus 1965).

¹²¹ 'Amerika misbruikt Oe Thant', *De Groene Amsterdammer* (24 december 1966).

¹²² Van Eekert, Hellema en Van Heteren, *Johnson Moordenaar!*, 126.

¹²³ Hartmans, *De Groene van 1877*, 286.

¹²⁴ Ibidem, 269.

¹²⁵ Ibidem, 279.

¹²⁶ Mulder en Koedijk, *Lees die krant!*, 487.

Vietnam met die van de nazi's gedurende de Tweede Wereldoorlog. Het weekblad was van mening dat de Verenigde Staten de weg van het imperialisme waren ingeslagen en ze er niet voor terugdeinsden 'agressie' en 'genocide' toe te passen.¹²⁷

Dat de berichtgeving over de Vietnamoorlog in het weekblad vanaf het eind van de jaren zestig steeds negatiever werd kwam ook door het benoemen van Maarten van Dullemen als nieuwe redacteur. Het weekblad had behoefte aan een deskundige op het gebied van Zuidoost-Azië. Men koos voor Van Dullemen, die niet alleen al enkele jaren voor het weekblad schreef, maar bovendien een van de drijvende krachten achter de protestbeweging tegen de Vietnamoorlog was. Hij had journalistieke ervaring opgedaan als redacteur van het *Vietnam-Bulletin* en verrichtte in 1967 onderzoek naar Amerikaanse misdaden in Vietnam.¹²⁸ Van Dullemen was van mening dat het Amerikaanse beleid in Vietnam mislukt was en steun vanuit het thuisfront steeds verder afnam. Toch leek de kans op vrede weinig reëel omdat de Amerikaanse regering vasthield aan haar doelstellingen in Vietnam, die alleen door agressie behaald konden worden.¹²⁹ Eind 1968, ondanks dat niet alle oorlogshandelingen werden gestaakt, stonden de Verenigde Staten en Noord-Vietnamezen open voor vredesonderhandelingen. Zoals Van Dullemen het in zijn artikel verwoordde: 'Na 27.000 Amerikaanse doden, 200.000 gewonden, 30 miljard dollar kosten en een verscheurde publieke opinie aan Amerikaanse zijde en een veelvoud aan doden en gewonden aan Vietnamese zijde, lijkt het er dan nu op dat er enig schot komt in de vredesonderhandelingen'.¹³⁰

De jaren zeventig

Zoals ik in het tweede hoofdstuk al heb vermeld, zakte de aandacht voor het conflict in Vietnam in 1969 weg nadat de bombardementen op Noord-Vietnam gedeeltelijk werden gestaakt en in Parijs de vredesonderhandelingen begonnen. Ook in *De Groene Amsterdammer* verschenen in datzelfde jaar nauwelijks berichten over de Vietnamoorlog. Rond 1970 vond er echter een omslag plaats in de Nederlandse maatschappij waarin sommige mensen, die zichzelf als links beschouwden, niet alleen kritisch waren op de kapitalistische samenleving, maar binnen de maatschappij ook daadwerkelijk verandering eisten.¹³¹ In verschillende Europese landen raakten kleine groepen extreem-linkse jongeren gefrustreerd over het trage tempo waarin maatschappelijke veranderingen zich voltrokken. In navolging van het Vietnamese volk, dat met succes vocht tegen de Verenigde Staten, grepen groepen als de Rote Armee Fraktion (RAF) in Duitsland naar de wapens. Toen begin jaren zeventig de Verenigde Staten ook nog eens Cambodja binnenvielen nam de berichtgeving over de Vietnamoorlog weer in alle hevigheid toe. Ook namen de protesten tegen het Amerikaanse beleid in veel westerse landen massale vormen aan.¹³²

¹²⁷ Lelio Basso, 'Amerika's Vietnam-politiek een konsekwente politiek', *De Groene Amsterdammer* (6 januari 1968).

¹²⁸ Hartmans, *De Groene van 1877*, 279.

¹²⁹ 'De heilige dagen van de afgelopen dagen', *De Groene Amsterdammer* (6 april 1968).

¹³⁰ Maarten van Dullemen, 'Waar de bommen vallen', *De Groene Amsterdammer* (9 november 1968).

¹³¹ Hartmans, *De Groene van 1877*, 305.

¹³² Van der Maar, *Welterusten mijnheer de president*, 125-126.

Waar de Amerikaanse pers en Nederlandse bladen als *de Volkskrant*, *Trouw* en *Het Vrije Volk* pas vanaf de jaren zeventig kritisch werden, schreef men in *De Groene Amsterdammer* onophoudelijk over de gruweldaden van de Verenigde Staten. Kwesties zoals het Amerikaanse vernietigingskamp Con Son, volgens Van Dullemen 'een Auschwitz of Dachau zonder gas', werden in het weekblad kritisch tegen het licht gehouden.¹³³ Tegelijkertijd vond er binnen de redactie van *De Groene Amsterdammer* een machtsstrijd plaats over de koers van het blad tussen enerzijds Van Dullemen en Max Arian en anderzijds Wouter Gortzak. Waar Van Dullemen en Arian affiniteit hadden met het actievoeren en van het weekblad een actiekraant wilden maken, was Gortzak een ouderwetse journalist die hier weinig mee op had.¹³⁴ Gortzak had daarnaast ook nog eens een kritische houding ten opzichte van het communisme. Volgens Van Dullemen en Arian was Gortzak nog te veel een gevangene van het Koude-Oorlogsdenken en was hij niet in staat om objectief over het communisme te schrijven. Kritiek op het communisme was in deze jaren *not done* en het diende volgens Van Dullemen en Arian vooral een imperialistische supermacht als de Verenigde Staten.¹³⁵ Hoewel Gortzak vaak kritisch was over de CPN en het stalinisme, noemde hij zichzelf geen anticommunist.

In 1972 kwam er vanuit politiek en maatschappij steeds meer kritiek op het Amerikaanse beleid in Vietnam. De berichtgeving van de internationale pers en Nederlandse bladen als *de Volkskrant* en *Trouw* werd kritischer, maar bleven milder in hun toon, vergeleken met *De Groene Amsterdammer*.¹³⁶ In het weekblad verschenen steeds vaker berichten over massademonstraties en betogingen die iedere dag in omvang toenamen. Ook werd de kritiek op de Amerikanen heviger en sprak men over 'onmenselijke misdaden'¹³⁷, 'Amerikaans terreur' en 'Amerikaans bedrog' wat een halt moest worden toegeroepen.¹³⁸

Na de Kerstbombardementen van 1972 keerde de internationale en Nederlandse pers zich definitief tegen de Verenigde Staten en werd de toon van kritiek vergelijkbaar met die van *De Groene Amsterdammer*. Waar *De Volkskrant* Nixon vergeleek met de tiran 'die zich buiten de wet stelt en tegen wie dus alles geoorloofd was'¹³⁹ deed *De Groene Amsterdammer* begin 1973 een dringend beroep op de Nederlandse regering om via hardere acties blijf te geven van de afwijzing van het volgens haar schandelijke optreden van de Amerikaanse regering in Vietnam.¹⁴⁰ Zelfs na het ondertekenen van de Vietnam-akkoorden verleenden de Verenigde Staten nog steeds militaire en economische steun aan het Zuid-Vietnamese regime.¹⁴¹ Dit was volgens het weekblad het zoveelste bewijs dat de militaire dictatuur in Saigon, die jarenlang op de been werd gehouden door Amerikaanse bombardementen, ook nu zijn bestaan alleen wist te rekken door terreur en intimidatie.¹⁴² *De Groene Amsterdammer* noemde de Amerikaanse Vietnam-politiek een 'mislukking' en 'een

¹³³ Maarten van Dullemen, 'Kil Kil Kil!', *De Groene Amsterdammer* (7 november 1970).

¹³⁴ Hartmans, *De Groene van 1877*, 284.

¹³⁵ Ibidem, 285-286.

¹³⁶ Van Eekert, Hellema en Van Heteren, *Johnson Moordenaar!*, 126.

¹³⁷ Maarten van Dullemen, 'Vietnamees offensief doorbreekt Nixons heimelijke oorlog', *De Groene Amsterdammer* (15 april 1972).

¹³⁸ 'Bindt Nixons Barbaarse handen!', *De Groene Amsterdammer* (22 april 1972).

¹³⁹ Van Eekert, Hellema en Van Heteren, *Johnson Moordenaar!*, 126.

¹⁴⁰ Maarten van Dullemen, 'Bombardementen kunnen zo weer beginnen', *De Groene Amsterdammer* (3 januari 1973).

¹⁴¹ Peggy Duff, 'Hoe Amerika de Vietnam-akkoorden schendt', *De Groene Amsterdammer* (6 juni 1973).

¹⁴² Jan Boonstra, 'Als arrestaties, opsluiting en martelingen nog steeds', *De Groene Amsterdammer* (10 oktober 1973).

nederlaag van historische afmetingen'. Waar Westerse militaire specialisten van mening waren dat het Noord-Vietnamese Tet-offensief van 1968 een mislukking was, noemde het weekblad het offensief een groot succes. Het bleek een keerpunt in de oorlog omdat president Johnson besloot zich niet langer verkiesbaar te stellen voor een tweede ambtstermijn. Het vormde daarnaast het begin van het lange proces dat uiteindelijk tot de vredesonderhandelingen, de Akkoorden van Parijs en het vertrek van het Amerikaanse leger leidde.¹⁴³

Het leveren van kritiek op het communisme tijdens de Vietnamoorlog bleef voor *De Groene Amsterdammer* lastig, zelfs nadat de Sovjet-Unie in augustus 1968 de 'Praagse Lente' neersloeg en het weekblad het Russische optreden scherp veroordeelde. Ook in 1974 toen het weekblad over Aleksandr Solzjenitsyn's *Goelag Archipel* schreef, hadden Gortzak en Van Dullemen moeite om fundamentele kritiek te uiten op het communisme.¹⁴⁴ Het is daarom niet verwonderlijk dat er over de wandaden van het dictatoriale regime in Noord-Vietnam of over de terreur onder de Vietcong in het weekblad niet of nauwelijks werd geschreven.¹⁴⁵ Dat *De Groene Amsterdammer* niet pro-communistisch was bleek echter al snel aan het eind van de jaren zeventig. De genocide in Cambodja onder het Pol Pot-regime zorgde voor twijfel en weinig vertrouwen in communistische alternatieven. Al in 1976 weigerde het weekblad stukken te publiceren van Ernst Utrecht en Wilfred Burchett. Beide auteurs hadden begrip of zelfs sympathie voor communistische regimes die volgens de redactie niet langer te verantwoorden was.¹⁴⁶ Van Dullemen en *De Groene Amsterdammer* groeiden hierdoor al snel uit elkaar. Het weekblad was niet meer 'zijn' krant omdat er steeds meer stukken verschenen over Oost-Europa en wat er allemaal niet deugde aan het communisme.¹⁴⁷

Conclusie

Waar *De Groene Amsterdammer* in de jaren dertig nog regelmatig anticommunistische artikelen publiceerde, bracht men drie decennia later een anti-Amerikaans geluid. In tegenstelling tot de internationale en Nederlandse pers uitte het linkse weekblad al in 1964 kritiek op de Amerikaanse interventie in Vietnam. Binnen *De Groene Amsterdammer* vond er vanaf de jaren zestig verjonging plaats en de twintigers uit de protestgeneratie schreven kritischer en radicaler over maatschappelijke en internationale problemen dan hun voorgangers. Waar de internationale en Nederlandse pers in 1968 twijfelachtig reageerde, bleven bladen als *De Telegraaf* achter de Verenigde Staten staan. Daarentegen werd de berichtgeving in *De Groene Amsterdammer* negatiever, maar ook persoonlijker ten aanzien van president Johnson. De Tweede Wereldoorlog stond in de jaren zestig weer volop in de belangstelling, en omdat in 1968 ook de oorlog in Vietnam op zijn hoogtepunt was vergeleek *De Groene Amsterdammer* al snel beide oorlogen. Dat het weekblad steeds kritischer over de Verenigde Staten schreef kwam ook door verandering binnen de redactie. Eind jaren zestig werden Van Dullemen en Arian tot redacteurs benoemd, die beide veel begrip en sympathie voor het communisme hadden. Vanaf 1970 en vooral na de Kerstbombardementen van 1972 werd *De Groene*

¹⁴³ Wilfred Burchett, 'Plaatselijke opstanden sleutel VRR-succes', *De Groene Amsterdammer* (9 april 1975).

¹⁴⁴ Hartmans, *De Groene van 1877*, 310-313.

¹⁴⁵ Ibidem, 306.

¹⁴⁶ Hartmans, *De Groene van 1877*, 340-341.

¹⁴⁷ Ibidem, 342-343.

Amsterdammer steeds scherper in haar bewoordingen. Ook de internationale en Nederlandse pers reageerden negatief op de Amerikaanse bombardementen, maar de toon van de berichtgeving bleef, vergeleken met die van het weekblad, behoudender. Waar de berichtgeving in *De Groene Amsterdammer* na het ondertekenen van de Parijse Akkoorden op 27 januari 1973 een anti-Amerikaans karakter behield, veranderde de berichtgeving vanaf 1976. Vanaf dit jaar werd er in het weekblad steeds vaker kritiek geuit op het communisme. Het waren met name artikelen van Van Dullemen en Burchett die *De Groene Amsterdammer* tijdens de Vietnamoorlog een pro-communistisch karakter gaven.

Slotbeschouwing

In deze slotbeschouwing zal er antwoord gegeven worden op de onderzoeksvraag van deze bachelorscriptie: Hoe positioneerde *De Groene Amsterdammer* zich binnen de Nederlandse maatschappij van de jaren zestig en zeventig, en in hoeverre week de berichtgeving over de Vietnamoorlog in het weekblad af van die van de internationale en Nederlandse pers in de periode 1964-1975? Om deze onderzoeksvraag te beantwoorden is er gekozen voor de volgende deelvragen: Hoe positioneerde *De Groene Amsterdammer* zich in het Nederlandse perslandschap van de roerige jaren zestig en zeventig? Hoe verliep de Vietnamoorlog en wat waren de reacties vanuit de internationale en Nederlandse pers? In hoeverre zijn er verschillen of overeenkomsten te constateren in de berichtgeving tussen *De Groene Amsterdammer* en de internationale en Nederlandse pers in de periode 1964-1975?

Zoals in de inleiding al is aangegeven is er veel geschreven over de politieke achtergrond van het conflict, maar weinig over de invloed van de media op de Vietnamoorlog. In het wetenschappelijke debat probeert men in het algemeen antwoord te geven op twee hypothesen. Namelijk of er in 1965 of tussen 1967 en 1968 een omslag in perspectief ontstond van pro-Amerikaans naar anti-Amerikaans en van anti-Vietcong naar pro-Vietcong? In de Verenigde Staten zien historici als Hallin, Small en Walker Flowers pas in 1968 een omslag in perspectief terwijl Wyatt en Koda al vanaf 1965 een verandering in de berichtgeving constateren. Waar Hallin, Wyatt en Small de relatie tussen de mainstream pers en Amerikaanse regering bespreken, onderzoeken Walker Flowers en Koda ieder één medium. Walker Flowers richt zich op de visuele beeldvorming van de Vietnamoorlog in het Amerikaanse geïllustreerde magazine *Life*. Koda onderzoekt de Amerikaanse 'verzetskrant' de *Guardian*, waarvan de berichtgeving aansloot bij het linkse anti-oorlogssentiment.

In Nederland ondernamen Van Eekert en Hellema in 1986 een eerste poging om de manier waarop de oorlog in Vietnam door de Nederlandse media is verslagen, te onderzoeken. Waar Van Eekert en Hellema de hypothese van Wyatt bevestigen, werd deze in 2007 door Van Pas en Van der Maar ontkracht. Van Pas constateert een omslagpunt in 1967 en 1968 en bespreekt als casestudie de verslaggeving van KRO' actualiteitenrubriek *Brandpunt* tijdens de eerste fase van de Vietnamoorlog (1966-1969). Van der Maar deelt de hypothese van Hallin, Small en Walker Flowers en onderzocht in datzelfde jaar de spanning tussen de publieke opinie en de opstelling van de Nederlandse regering met betrekking tot de Vietnamoorlog in de periode 1965-1973. Net als in de Verenigde Staten is er ook in Nederland kleinschalig onderzoek verricht naar de opinies van Nederlandse dagbladen over de Vietnamoorlog. Naast *Het Parool* en *de Volkskrant* bleek met name het onderzoek naar *De Groene Amsterdammer* interessant. Hartmans betoogt dat *De Groene Amsterdammer* als medium in Nederland het meest kritisch was op de Amerikaanse interventie in Vietnam, maar een uitgebreide analyse van de berichtgeving tijdens de oorlog ontbreekt. Met dit onderzoek is er daarom een poging ondernomen om de berichtgeving van *De Groene Amsterdammer* tijdens de Vietnamoorlog te analyseren en tegelijkertijd het resultaat van de analyse te vergelijken met de berichtgeving in de internationale en Nederlandse pers in diezelfde periode.

De Groene Amsterdammer bevond zich in de jaren zestig en zeventig in Amsterdam in het epicentrum van alle maatschappelijke en culturele veranderingen. Het weekblad maakte zich grote zorgen over de

toegenomen zedeloosheid, secularisatie en de verminderde sociale controle in de Nederlandse samenleving, en maakte het generatieconflict van dichtbij mee. Binnen *De Groene Amsterdammer* dienden al snel de eerste twintigers uit de protestgeneratie zich aan, die kritischer naar maatschappelijke en internationale problemen keken dan hun voorgangers. Net als de protestgeneratie wilde het weekblad een bijdrage leveren aan het tot stand brengen van radicale maatschappelijke veranderingen. Ook stelde *De Groene Amsterdammer* zich, net als de overige pers, in de jaren zestig autonoom op en bemoeide het zich actief met de politiek. Het weekblad had bij maatschappelijke kwesties vaak een progressief standpunt en roeide, ondanks verzet van de publieke opinie, vaak tegen de stroom in. Tijdens de Koude Oorlog weigerde *De Groene Amsterdammer* aanvankelijk, als een van de weinige bladen in Nederland, partij te kiezen in het steeds scherper wordende conflict tussen Oost en West.

Waar de Amerikaanse interventie aanvankelijk nog tot 1965 door het overgrote deel van de internationale en Nederlandse pers in het Westen werd gesteund, werd men steeds kritischer naarmate de oorlog escaleerde. Waar *De Groene Amsterdammer* al in 1964 kritiek uitte op de Verenigde Staten, stelde een gedeelte van de Nederlandse pers zich vanaf 1965-66 sympathieker op tegenover de Vietcong en Noord-Vietnam. Enkele bladen als *Het Parool*, *Vrij Nederland* en *de Volkskrant* bleven in deze periode pro-Amerikaans. Na het Tet-offensief van eind januari 1968 sprak de internationale pers over een morele nederlaag voor de Verenigde Staten en in de Nederlandse pers ontstond er steeds meer twijfel over de Vietnam-politiek van de Amerikanen. *De Volkskrant* was van mening dat het Tet-offensief had bewezen dat de Amerikaanse oorlogvoering blijkbaar geen positief doel meer kon dienen. Vanaf de jaren zeventig namen de Amerikaanse bombardementen op Vietnam weer toe en de Amerikaanse pers en Nederlandse bladen als *Trouw* en *Het Vrije Volk* reageerden zeer negatief. Waar *NRC* iets behoudender reageerde, twijfelden zelfs bladen als *De Telegraaf* en *Het Parool* over het nut van de inval. Na de Kerstbombardementen van eind 1972 keerde de publieke opinie zich definitief tegen de Verenigde Staten.

Het grote verschil in berichtgeving tussen enerzijds de internationale en Nederlandse pers en anderzijds *De Groene Amsterdammer* was de toon van de berichtgeving. Waar het weekblad in de periode 1964-1975 steeds kritischer werd over de Verenigde Staten, duurde het tot de jaren zeventig voordat de Amerikaanse pers en Nederlandse bladen als *de Volkskrant* en *Trouw* een soortgelijke toon aansloegen. Waar *de Volkskrant* president Nixon in 1972 vergeleek met een tiran en *de Telegraaf* opheldering eiste, trok *De Groene Amsterdammer* al in 1968 vergelijkingen tussen de misdaden van de Amerikanen in Vietnam en die van de nazi's gedurende de Tweede Wereldoorlog. Het weekblad reageerde niet twijfelend zoals de internationale en Nederlandse pers, maar verweet de Verenigde Staten het gebruik van agressie, genocide, terreur en bedrog. Dat *De Groene Amsterdammer* in haar berichtgeving deze toon aansloeg kwam mede door de maatschappelijke en internationale problemen en de hernieuwde belangstelling voor de Tweede Wereldoorlog. Ook de verjonging van het weekblad aan het begin van de jaren zestig had als gevolg dat twintigers uit de protestgeneratie, kritischer en radicaler over maatschappelijke en internationale problemen schreven dan hun voorgangers. Daarnaast hadden Van Dullemen en Arian, de drijvende krachten achter de protestbeweging tegen de Vietnamoorlog, als redacteurs te veel begrip en sympathie voor het communisme.

De Groene Amsterdammer was dan wel geen pro-communistisch blad, maar het weekblad deed tot eind 1975 niet bepaald haar best om dit te ontkrachten.

In de toekomst is vervolgonderzoek naar *De Groene Amsterdammer* zeker mogelijk. Door tijdgebrek en de omvang van het onderzoek is de berichtgeving in de internationale en Nederlandse pers onderzocht aan de hand van literatuur. In de toekomst zou het interessant kunnen zijn om de berichtgeving van andere internationale of Nederlandse bladen aan de hand van primair bronmateriaal te onderzoeken. Een andere suggestie voor onderzoek is het vergelijken van het weekblad met het communistische partijblad *De Waarheid*. Omdat *De Groene Amsterdammer* tijdens de Vietnamoorlog vooral kritisch schreef over de Verenigde Staten, is het interessant om de verschillen en overeenkomsten in de berichtgeving over de Vietnamoorlog te vergelijken met het partijblad van de Communistische Partij van Nederland (CPN).

Bibliografie

Primaire bronnen

- 'Amerika heeft de oorlog verloren', *De Groene Amsterdammer* (29 januari 1966).
- 'Amerika misbruikt Oe Thant', *De Groene Amsterdammer* (24 december 1966).
- Basso, Lelio, 'Amerika's Vietnam-politiek een konsekwente politiek', *De Groene Amsterdammer* (6 januari 1968).
- 'Bindt Nixons Barbaarse handen!', *De Groene Amsterdammer* (22 april 1972).
- Boonstra, Jan, 'Als arrestaties, opsluiting en martelingen nog steeds', *De Groene Amsterdammer* (10 oktober 1973).
- Burchett, Wilfred, 'Plaatselijke opstanden sleutel VRR-succes', *De Groene Amsterdammer* (9 april 1975).
- 'De heilige dagen van de afgelopen dagen', *De Groene Amsterdammer* (6 april 1968).
- 'De vrez en verlangens van Zuidoost-Azië', *De Groene Amsterdammer* (30 mei 1964).
- Duff, Peggy, 'Hoe Amerika de Vietnam-akkoorden schendt', *De Groene Amsterdammer* (6 juni 1973).
- Dulleman, Maarten van, 'Bombardementen kunnen zo weer beginnen', *De Groene Amsterdammer* (3 januari 1973).
- Dulleman, Maarten van, 'Kil Kil Kil!', *De Groene Amsterdammer* (7 november 1970).
- Dulleman, Maarten van, 'Vietnamees offensief doorbreekt Nixons heimelijke oorlog', *De Groene Amsterdammer* (15 april 1972).
- Dulleman, Maarten van, 'Waar de bommen vallen', *De Groene Amsterdammer* (9 november 1968).
- 'Kanttekeningen bij Lyndon B. Johnson', *De Groene Amsterdammer* (7 augustus 1965).
- 'Twee dreunen in Vietnam', *De Groene Amsterdammer* (13 februari 1965).

Websites

- Boudewijn de Groot, 'Welterusten, mijnheer de president', *antiwar songs*
<<https://www.antiwarsongs.org/canzone.php?id=950&lang=en>> [geraadpleegd op 11-05-2018].

literatuur

- Bardoel, Jo, e.a. (red.), *Journalistieke cultuur in Nederland* (Amsterdam, 2002).
- Daniel, Ute (red.), *Augenzeugen* (Göttingen, 2006).
- Eekert, Peter van, Duco Hellema en Adrienne van Heteren, *Johnson Moordenaar! De kwestie Vietnam in de Nederlandse politiek, 1965-1975* (Amsterdam, 1986).
- Erkelens, Rob van, en Hugo Jetten, *Lange leve de nestbevuilers: De twintigste eeuw in twintig verhalen uit De Groene Amsterdammer* (Amsterdam, 2010).
- Flowers, Jackie Walker, 'Life' in Vietnam: the presentation of the Vietnam war in *Life magazine 1962-1972* (University of South Carolina, 1996).

- Hallin, Daniel, *The uncensored war. The media and Vietnam* (Berkely, 1986).
- Hartmans, Rob, *De Groene van 1877. Geschiedenis van een dwars weekblad* (Amsterdam, 2002).
- Karskens, A., *Pleisters op de ogen, pleister op de mond. De geschiedenis van de Nederlandse oorlogsverslaggeving van Heiligerlee tot Kosovo* (Amsterdam, 2001).
- Kennedy, James en Simone Kennedy-Doornbos, *Nieuw Babylon in aanbouw: Nederland in de jaren zestig* (Amsterdam, 1995).
- Kleinen, John, e.a. (red.), *Leeuw en draak; vier eeuwen Nederland en Vietnam* (Amsterdam, 2007).
- Koda, Naoko, 'Guarding News for the Movement, The *Guardian* and the Vietnam War, 1954-70', in: Kathrin Fahlenbrach, Erling Sivertsen en Rolf Werenskjold (red.), *Media and Revolt: Strategies and Performances from the 1960s to the Present* (New York, 2014).
- Maar, Rimko van der, *Welterusten mijnheer de president. Nederland en de Vietnamoorlog 1965-1973* (Amsterdam, 2007).
- Merriënboer, Johan van, en Carla van Baalen (red.), *Polarisatie en hoogconjunctuur: Het kabinet-De Jong 1967-1971* (Amsterdam, 2013).
- Mulder, Gerard, en Paul Koedijk, *Lees die krant! Geschiedenis van het naoorlogse Parool* (Amsterdam, 1996).
- Putten, Tim van, *Holbewoners in zwarte pyjama's? Beeldvorming van de Vietcong in Life en Panorama, 1962-1970* (Rotterdam, 2014).
- Righart, Hans, *De eindeloze jaren zestig: geschiedenis van een generatieconflict* (Amsterdam, 2006).
- Small, Melvin, *Covering dissent, The media and the anti-Vietnam war movement* (New Brunswick, 1994).
- Wijfjes, Huub, *Journalistiek in Nederland 1850-2000* (Amsterdam, 2004).
- Wyatt, Clarence, *Paper Soldiers. The American press and the Vietnam war* (Chicago, 1993).